

УДК 371 (100)

ЗАХАРЕНКО Сергій Олександрович,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки і психології,
Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького
e-mail: milav75@mail.ru

ВОВКОЧИН Людмила Юріївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки і психології,
Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького
e-mail: milav75@mail.ru

ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА ОЛЕКСАНДРА ЗАХАРЕНКА

У статті розкриваються інноваційні особливості педагогічної діяльності О. Захаренка – видатного українського педагога, академіка НАПН України, директора Сахнівської середньої школи Корсунь-Шевченківського району Черкаської області. Його оригінальна педагогічна система, основою якої є виховання у тісному взаємозв'язку школи, сім'ї та громадськості, у постійному

створенні та оновленні матеріально-технічної бази школи руками вчителів, учнів та їхніх батьків, спільному використанні результатів праці, нині викликає значний інтерес для наукового обґрунтування новітніх педагогічних ідей, зокрема педагогіки співробітництва. Доцільно наголосити, що основні форми та методи формування моральних цінностей учнів у школі О. Захаренка базувалися на самопізнанні, самовдосконаленні, самоствердженні особистості в колективі, суспільстві.

Ключові слова: педагогічна система О. Захаренка; оригінальна педагогічна система; навчально-виховний процес; талановиті педагогічні ідеї; практики педагогічної реальності.

Постановка проблеми. Історія педагогіки знає чимало поважних теоретиків, тобто тих, хто вміє висувати ідеї, теоретично їх обґрунтовувати, висловлювати оригінальні думки чи вдало компілювати думки інших. Вони пишуть книги, підручники, постають на чинні місця в ієрархії педагогічної науки. Проте їхня головна вада – лише приблизне уявлення про те, що відбувається в школі насправді.

Історія педагогіки розповідає про багатьох відомих практиків: вони успішно керують школами, проводять бездоганні уроки, здійснюють ефективний виховний вплив. Однак роблять це на основі власного емпіричного досвіду, часто інтуїтивно застосовуючи форми, методи, засоби, не узагальнюючи свої досягнення.

І лише деяким вдається піднятися до філософського розуміння освіти, стати теоретиком і практиком педагогічної реальності, освітнього феномену.

XX століття подарувало нам педагогічні діаманти – теоретиків-практиків, на ідеях яких здійснюється розвиток педагогічної науки. Це С. Шацький, Я. Корчак, А. Макаренко, Й. Песталоцці, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський. До цієї плеяди сміливо додаємо постать Олександра Захаренка – видатного українського педагога, академіка НАПН України, директора Сахнівської середньої школи Корсунь-Шевченківського району Черкаської області.

Аналіз останніх публікацій. Діяльність О. Захаренка та унікальну систему роботи Сахнівської школи досліджують українські вчені, викладачі та вчителі. У книзі «Слово до нащадків» (упорядник – директор Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Н. Чепурна) вміщені окремі статті із книг О. Захаренка, періодичних видань, виступи, спогади про становлення педагогічного колективу, розбудову школи. Чільне місце відведено порадам директора: як формувати взаємини в колективі, як підтримувати потяг до знань, як виховувати духовність тощо [1]. У праці Л. Березівської, Н. Побірченко «Авторська школа О.А. Захаренка» зроблена спроба аналізу педагогічної системи Педагога [2].

Мета статті – розкрити сутність педагогічної системи О. Захаренка та проаналізувати її складові.

Виклад основного матеріалу. О. Захаренко – мислитель, учений, новатор – зробив значний внесок у розвиток вітчизняної педагогіки, залишив класичну теоретико-педагогічну спадщину: як педагог-практик він дав путівку в життя сотням громадян України, створив унікальну, відому за межами близького та далекого зарубіжжя школу, яка впродовж 60–90 років XX століття була в авангарді вітчизняної педагогічної думки. Кількість лише літературних публікацій за його життя перевищує 600.

О. Захаренко – педагог-гуманіст. Його оригінальна педагогічна система, основою якої є виховання у тісному взаємозв'язку школи, сім'ї та громадськості, у постійному створенні та оновленні матеріально-технічної бази школи руками вчителів, учнів та їхніх батьків, спільному використанні результатів праці, нині викликає значний інтерес для наукового обґрунтування новітніх педагогічних ідей, зокрема педагогіки співробітництва. До засновників саме педагогіки співробітництва ми відносимо й О. Захаренка. Актуальними є його ідеї і досвід організації продуктивної праці школярів, її поєднання з навчанням; розв'язання проблем родинного, превентивного, морального, духовного виховання дітей.

О. Захаренко не лише багато в чому випередив сучасників, його ідеї і досвід не просто пережили свій час, вони сприймаються нами як педагогіка нинішнього й завтрашнього дня. Життя переконливо свідчить, що, незважаючи на віддаленість у часі, теоретичні узагальнення і практичні висновки О. Захаренка є актуальними, новими та перспективними за змістовою наповненістю, дають змогу якісно розв'язувати проблеми формування особистості загальноосвітньою школою, слугують джерелом удосконалення педагогічного процесу з урахуванням соціально-економічних складових сучасного суспільства.

Сахнівську школу, створену О. Захаренком, часто називають школою-толокою, школою-родиною, адже збудована вона виключно руками вчителів, учнів і батьків. Їхньою безкорисливою працею створена вся матеріально-технічна база школи.

Аналізуючи *педагогічну систему* О. Захаренка, події, факти з життя Сахнівської середньої школи, власний досвід спілкування, можна констатувати: з перших років самостійної професійної діяльності спочатку як вчителя, потім директора, у нього чітко сформувалася позиція, що стала провідним напрямом у роботі очолюваного педагогічного колективу – виховання молодого людини, яке має всеохоплюючий характер [3, с. 15]. Всеосяжність виховання виражається, насамперед, в тому, що воно несумісне з порційністю, властивою навчальному процесу. Виховувати окремі риси і властивості особи у певній послідовності й черговості, як це буває при вивченні певних порцій навчального матеріалу, практично неможливо. Певне явище, факт, форма роботи, у тому числі й саме навчання, всебічно впливають на особистість, позначаючись водночас на формуванні в неї позитивних чи негативних морально-етичних, естетичних і будь-яких інших властивих людині рис.

Дидактичний чинник відігравав у педагогічній системі О. Захаренка велику роль, але не вирішальну. Можна стверджувати, що дидактична система його авторської школи, а саме: мета та зміст навчання, методи та форми організації навчання – була підпорядкована виховній меті. Проте педагог неодноразово наполягав на рівних можливостях у навчанні для сільських і міських дітей, відстоював необхідність «підняти знання учнів на рівень світових стандартів» [4, с. 11].

У Сахнівській середній школі навчально-виховний процес розглядався не як сума навчальних і виховних зусиль, а як єдиний, нерозривний, розвивальний процес, в якому слова «праця» і «радість», «навчання» і «творчість» були словами-синонімами. Акцентуючи увагу на ролі вчителя, педагог створив авторську педагогічну систему не лише для учнів, а й для їхніх батьків та вчителів, що забезпечило формування у вихованців моральних якостей, самостійності у пізнавальній діяльності, працездатності, ціннісного ставлення до навколишнього світу.

Концептуальними педагогічної системи О. Захаренка стали такі *ідеї*:

1. Буде школа, буде село, буде держава.
2. Практична освітня діяльність опирається на науку, а наука, особливо педагогічна, – слугує практиці.
3. Освіта має бути особистісно орієнтованою, спрямованою на формування потреби у творчій діяльності, у самоосвіті, у самовдосконаленні.
4. Виховання має бути системним і систематичним в усіх ланках неперервної освіти.
5. Головною постаттю освіти є вчитель, і до нього має бути особлива увага держави, особливі умови й вимоги до його підготовки.
6. Сформувати особистість може тільки особистість. Вчитель має бути для інших тим, ким він є і може бути для самого себе.
7. Формування кожного учня спільними зусиллями школи, сім'ї і громадськості.
8. Праця – базис формування особистості.

У практичній діяльності О. Захаренко спирався на сформульовані і обґрунтовані ним *концептуальні положення*, що були підґрунтям вибудованої педагогічної системи. Вона охоплювала освітній процес у всій його цілісності, інтегруючи навчальну, позанавчальну,

позашкільну діяльність школярів, співпрацю педагогів, батьків та жителів села, а також діяльність та спілкування між ними поза межами класу і школи. Найважливішими серед усього розмаїття засад діяльності педагог-науковець вважав такі:

1. Яскраво виражена цілеспрямованість педагогічного процесу, його неперервність, циклічність, наступність, послідовність, взаємозв'язок мети, змісту, форм і методів.
2. Єдність школи, сім'ї, громадськості у вихованні учнів, високий громадський авторитет школи.
3. Увага до духовного світу дитини, її здоров'я, бачення в колективі однолітків, знання сім'ї школяра.
4. Широкий спектр видів діяльності, вибір у конкретний час тих, які найбільш ефективно реалізують поставлені виховні завдання, взаємозв'язок напрямів виховання; врахування можливостей і особливостей віку
5. Різноманітність форм, поєднання традиційних з постійним пошуком нових, максимальне використання кожної форми, раціональне поєднання словесних і практичних.
6. Діалектичний підхід до методів, їхня систематизація, прагнення комплексного впливу на свідомість, вибір провідних методів, враховуючи особливості дитини, творення нових методів і їхнє доцільне поєднання.
7. Діяльне учнівське самоврядування, постійне його вдосконалення і зростання ролі.
8. Ведення щоденника, використання соціально-психологічних методик для збору інформації.
9. Створення і постійне збагачення матеріальної бази навчально-виховного процесу.
10. Педагогічний романтизм, натхненність, окриленість усіх форм, методів і засобів виховання, їхня естетизація.

У контексті реалізації концептуальних ідей і положень у діяльності Сахнівської середньої школи виокремлені загальні шляхи, форми, методи.

Суспільно корисна праця. Якою її бачили в Сахнівці? Це праця творча, соціально значуща, спільна, у якій виховують і задум, і сам процес, і його результати, що впливають не тільки на сучасне покоління, але й на наступні. О. Захаренко стверджував, що організація трудового виховання без посильної продуктивної праці така ж сама утопія, як і навчання плаванню без води.

Реалізація педагогічних завдань, на думку педагога-новатора, здійснюється шляхом створення позитивного *виховного середовища*, усі складові якого функціонували заради забезпечення сприятливих умов для розвитку дітей з урахуванням їхніх здібностей та обдарувань. Намагаючись забезпечити повноцінний виховний вплив на учнів своєї школи, О. Захаренко враховував можливості всіх складників соціального простору: педагогічний колектив не тільки підтримував зв'язки з різними закладами, об'єднував їхні зусилля у вихованні учнів, а й фактично досяг того, що школа стала духовно-інтелектуально-культурним центром села. Зусилля вченого-практика, спрямовані на педагогізацію середовища, сприяли залученню батьківської громадськості до шкільних справ і тим самим забезпечували позитивний вплив не тільки на школярів, а й на доросле населення села Сахнівка.

Досліджуючи діяльність Педагога, варто виокремити його ставлення до організації педагогічно доцільного *учнівського самоврядування*. Зрозуміло, матеріально-технічні і духовні надбання Сахнівської школи не змогли з'явитися зусиллями лише педагогів без опори на учнівський колектив. Учні школи над Россю вирішували всі важливі проблеми організації свого життя і діяльності, аж до фінансових. О. Захаренко був переконаний: коли учнівському самоврядуванню надають не фіктивні, а реальні права, тоді в школі розгортається реальне управління життям дитячого колективу.

У зв'язку із відсутністю більш-менш цілісної системи орієнтацій у сучасній вітчизняній едукативній системі нагальною є потреба в осмисленні чіткого і зрозумілого

вектору розвитку української освіти, який, на наше переконання, має відповідати духовним основам слов'янського етносу. Фундаментом вектору поступу будуть слугувати вітчизняні педагогічні системи. До таких автори статті відносять авторську педагогічну систему О. Захаренка, провідним інноваційним методом якої стала *«педагогіка конкретної мети»*.

Відсутність методологічної парадигми стала причиною дивергенції у тлумаченні вказаного терміна. Залежно від контексту наукового дослідження його розглядають або як автохтонний метод у педагогічній діяльності Народного вчителя О. Захаренка, або як самостійний інститут педагогічної науки, або як певне абстрактне поняття, яке визначає напрям діяльності Сахнівської середньої школи.

Ми виділяємо «педагогіку конкретної мети» як новаторський педагогічний метод ХХ століття, що показав дієвість і педагогічну доцільність.

Педагогіка конкретної мети – це заснований на ідеях О. Захаренка метод педагогічного впливу, за допомогою якого підготовка дитини до участі у виробничому, культурному і громадському житті суспільства здійснюється шляхом спільного визначення вчительсько-учнівських ідей-задумів та їх подальшої реалізації у системі школа-учень-родина.

Основні завдання «Педагогіки конкретної мети»:

- виховання творчих особистостей, які не будуть гвинтиками соціального механізму, а зростатимуть людьми вільними, готовими і здатними докласти всіх зусиль для перетворення навколишнього життя на краще, більш гармонійне, більш щасливе;

- залучення дітей до продуктивної праці на користь усієї громади не як зовнішньообов'язкової або праці як виду покарання, а такої, яка йде від внутрішнього покликання кожної людини до творчості як основного способу самореалізації;

- широке застосування у різних підсистемах авторської педагогічної системи О. Захаренка;

- створення колективу вільних людей з максимальним використанням його виховних можливостей, зокрема для формування таких якостей як доброта, самопожертва, людяність, патріотизм, любов та інших;

- покращення матеріальних умов школи і громади.

Одним із визначальних засобів ефективної реалізації начально-виховних завдань О. Захаренко вважав стимулювання, неодноразово зазначаючи: *«Стимул і ще раз стимул»*. У школі були передбачені стипендії для відмінників та за успіхи учнів у вивченні окремих предметів, призи за активність у шкільних справах, грамоти за успіхи в олімпіадах і, навіть, маленькі призи (моделі, цукерки, іграшки) за правильну відповідь у щоденній ранковій грі – *«інтелектуальній розминці»*, – яка проводилася наприкінці радіолінійки.

Колектив, який очолював Олександр Антонович, розумів важливість врахування міри у застосуванні стимулів, бо, як каже педагогічна наука, надмірне заохочення має здатність інтеріоризуватися у своєрідну залежність.

Життєвим кредо, педагогічним переконанням О. Захаренка була думка про необхідність педагогізації батьків. За роки своєї творчої діяльності він створив дієву та ефективну *систему родинного виховання*.

За переконанням педагога, успіху в родинному вихованні можна досягнути за умови, коли батьки будуть активно взаємодіяти зі школою: підтримувати тісний зв'язок, систематично займатися самоосвітою, виконувати педагогічні рекомендації вчителів, підтримувати авторитет школи, вчителя, враховувати індивідуальні особливості своїх дітей, добровільно брати участь у всіх шкільних заходах, а не лише приходити на збори чи урочисті свята, створювати у сім'ї культ Знань, Добра, Людини.

Не менш дієвою показала себе в діяльності Сахнівської середньої школи *система формування гуманістичних цінностей* школярів.

Педагог доводив, що ефективність діяльності людини значно зростає, якщо ця діяльність є наслідком захоплення і натхнення. Підкреслюючи взаємозалежність емоційного піднесення і наявності творчого клімату у школі, він зазначав: «Досвід переконує: коли праця захоплює, дитина, підліток йде назустріч виховним впливам. Спочатку треба зацікавити дитину, допомогти зрозуміти суспільну значущість поставленої мети. За цієї умови надзвичайно зростає чутливість до виховних впливів, яку слід використати для формування високих гуманістичних якостей» [5, с. 19].

Дієвим методом формування високоморальної особистості, що сповідував загальнолюдські цінності, О. Захаренко вважав спрямування школярів на самовиховання. У цьому зв'язку важливою є проблема формування позитивної мотивації до свідомої діяльності, результатом якої й будуть сформовані гуманістичні цінності.

О. Захаренко був упевнений, ніщо так не впливає на формування гуманістичних переконань, як приклад і досвід попередніх поколінь.

У контексті формування всебічної, самодостатньої особистості успішно педагог вирішував і проблеми морального виховання. В основу *системи формування високоморальної людини* педагог поклав такі базові положення:

- необхідність соціально-економічного підґрунтя і політики національної ідеї формування моральних цінностей;
- антропоцентризм і єдність поглядів на морально сформовану особистість та єдність дій з досягнення результатів формування морально багатой особистості;
- моральне, матеріальне і економічне стимулювання суб'єктів процесу формування моральних цінностей;
- створення необхідної педагогічно доцільної матеріально-середовищної бази; все середовище має впливати на формування моральних цінностей;
- системна і систематична діяльність школи, сім'ї і громадськості на народних традиціях, символах, символіці держави, населеного пункту, сім'ї;
- урахування індивідуально-особистісних якостей суб'єктів процесу і побудова діяльності на діагностико-прогностичних засадах з урахуванням індивідуальних інтересів, матеріальних можливостей і відповідне виховання дітей, батьків, учителів тощо.

О. Захаренко створив власну систему морального виховання особистості в нових соціально-економічних умовах та з урахуванням особливостей функціонування сільської школи.

Як свідчать результати діяльності Сахнівської середньої школи, ефективне формування моральних цінностей у школярів відбувалося в результаті реалізації педагогічних продуктивних ідей ученого-педагога: наявності цілеспрямованої системи спільної роботи школи, сім'ї, громадськості з виховання доброзичливості, відповідальності, справедливості, чуйності в процесі оптимального використання виховного потенціалу різних видів діяльності; активна участь школярів у суспільно корисній трудовій діяльності, самообслуговуванні, праці у зведених загонах, гуртках тощо; організаційно-діяльнісна система взаємодії учнів із членами педагогічного колективу школи, з односельцями, творчого обміну думками як могутнього чинника, спрямованого на об'єктивне вираження особистісного вчинку.

У системі морального виховання О. Захаренка ефективним шляхом формування вищих людських якостей є раціональна організація самоврядування. Воно розвиває в учнів організаторські здібності, почуття відповідальності, ініціативу, одночасно виступаючи однією з головних умов розвитку самостійності. У школі вдалося налагодити самоврядування учнів на паритетних засадах з адміністрацією, з педагогічним колективом. При його здійсненні панувала толерантність у взаємовідносинах учнів і педагогів. Учні чітко уявляли, до чого їм необхідно докласти зусилля задля свого блага й блага колективу.

Невід’ємна складова життя в Сахнівці – це формування поваги вихованців до себе, їхнє прагнення до самовираження. «Дух самоповаги у вихованців утверджується, насамперед, у тому, – говорив О. Захаренко, – що зусилля педагогічного колективу спрямовуються на прояв постійної уваги до здобутків, досягнень учнів. Бути уважним до духовного життя дітей, не пропустити жодної справи, жодного позитивного зрушення у навчанні, поведінці, характері – таке правило взаємин педагогів з вихованцями» [6, с. 86].

Цілющим джерелом у зміцненні моральності учня, вважав О. Захаренко, є піднесення його авторитету в школі, успіхів у навчанні. Педагоги Сахнівської середньої школи поділяли думку директора про те, що головною, об’єднуючою силою вчителів є піклування про людину, відповідальність один за одного перед колективом, суспільством, державою. Тому кращі педагоги й домагалися того, щоб уся діяльність колективу була пройнята духом такої відповідальності й піклування. Щоб підвищити рівень знань, виховати в них моральні якості, в школі практикувалося наставництво.

Успіх формування моральних цінностей в учнів Сахнівської школи досягався завдяки застосуванню такої форми роботи, як співпраця. Олександр Антонович сформулював й реалізував на практиці принцип педагогіки трьох: співробітництво учня, вчителя, батьків.

Висновки. Зрозуміло, обсяг статті не дає змоги розкрити усі складові педагогічної системи О. Захаренка. Лише фрагментарно ми зупинилися на окремих її компонентах, що, на нашу думку, дають загальне уявлення про її багатовекторність, ефективність, інноваційність.

Досвід видатного педагога з формування молоді людини становить завершену методичну систему, яка на основі теоретично обґрунтованих педагогічних концептуальних ідей передбачає розробку форм і методів виховання моральних, естетичних, екологічних, трудових, правових цінностей у сім’ї, школі, в соціальному середовищі, у їхньому взаємозв’язку. Нині ми з упевненістю можемо констатувати: ідеї і досвід академіка О. Захаренка продовжують жити, є дороговказом у сучасному освітньому просторі. У багатьох напрямках педагогічної науки О. Захаренко випередив свій час: зумів трансформувати педагогіку авторитарності у педагогіку співробітництва (одним із засновників якої ми його вважаємо), спрямував навчально-виховний процес на формування високих моральних якостей, розвиток талантів, розумових і фізичних здібностей учнів.

Перспективу досліджень вбачаємо у детальному розкритті складових педагогічної системи О. Захаренка та у виданні літературної спадщини вченого-практика.

Список використаної літератури

1. Захаренко О. А. Слово до нащадків / О. А. Захаренко; упоряд. Н. М. Чепурна. – К. : СПД Богданова А.М., 2006. – 216 с.
2. Березівська Л. Д. Авторська школа О. А. Захаренка / Л. Д. Березівська, Н. С. Побірченко; [наук. ред. О. В. Сухомлинська] ; НАПН України, Голов. упр. освіти і науки Черкас. облдержадмін., Черкаський обл. ін-т післядиплом. пед. освіти, Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Черкаси : [б. в.], 2010. – 64 с.
3. Захаренко О. А. 210 шкільних лінійок. Загальношкільні лінійки, проведені в сільській школі протягом 1998-2000 року: [метод. посіб.] / О. А. Захаренко, С. О. Захаренко. – Сахнівка: б.в., 2002. – 295 с. (С.15).
4. Захаренко О. А. Візитна картка школи / О. А. Захаренко // Шкільний світ. – 1997. – № 4. – С. 11.
5. Захаренко О. А. Неопублікована стаття «Поверхи нетрадиційної педагогіки» // Приватний архів родини Захаренків. – п. 136.
6. Захаренко О. А. Школа над Россю / О. А. Захаренко, С. М. Мазурик. – К. : Радянська школа, 1979. – 150 с.

References

1. Zakharenko, A. A. (2006). *A word to the descendants*. Kyiv: Publisher Bogdanova A.M. (in Ukr.).
2. Berezivska, L. D., Pobirchenko, N. S. (2010). *The author school by O. A. Zakharenko*. In A. V. Sukhomlinska (Ed.). Cherkasy. (In Ukr.).
3. Zakharenko, A. A., Zakharenko, S. A. (2002). *210 school lines. School lines, held in the village school during 1998–2000: methodological guide*. Sahnivka. (In Ukr.).
4. Zakharenko, A. A. (1997). School Visiting card. *School World*, 4, 11. (In Ukr.).
5. Zakharenko, A. A. (2017). Unposted article “The floors of unconventional pedagogy”. *Private archive of Zakharenko family*. Page 136. (In Ukr.).
6. Zakharenko, A. A., Mazuryk, S. M. (1979). *School of the river Ros*. Kyiv: The Soviet school. (in Ukr.).

ZAKHARENKO Sergii,

Ph.D., Associate Professor of Department of General pedagogy and psychology,
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: milav75@mail.ru

VOVKOCHYN Ludmila,

Ph.D., Associate Professor of Department of General pedagogy and psychology,
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: milav75@mail.ru

PEDAGOGICAL SYSTEM OF ALEXANDER ZAKHARENKO

Abstract. The history of pedagogy contains many good theorists, those who can generate ideas or those who successfully compile the views of others. They write books, textbooks and so, take their places in the hierarchy of pedagogy. However, their main drawback is that they have no idea of what the contemporary school is.

The history of pedagogy deals with many famous practitioners who successfully run schools, deliver lessons effectively implementing improvements to solve educational issues. Still, they mainly do it based on their own empirical experience, often using intuitive forms, methods and means, without reflection on what was done.

Only a few manage to deepen into the philosophical understanding of education to become both a theorist and practitioner of educational reality, and so educational phenomenon.

XX century brought us many pedagogical diamonds – theoreticians and practitioners. Their ideas promote further development teaching as a science. They are: S. Shatskiy, J. Korczak, A. Makarenko, J. Pestalozzi, S. Rusova, G. Skovoroda, V. Sukhomlinsky, K. Ushinskiy. Famous Ukrainian teacher, academician, director of Sahnivska secondary school, Korsun-Shevchenkivskiy district of Cherkassy region, A. Zakharenko can easily be added to this list of outstanding persons.

A. Zakharenko is a philosopher, scientist, innovator who made a significant contribution to the educational pedagogy highlighting the correlation between personal development and the resulting benefits to society. As a teacher-practitioner, he created new opportunities for hundreds Ukrainian citizens. He established a unique school, that is well-known around the world, and was in the center of attention during the 60-70s of XX century. A. Zakharenko has written more than 600 publications.

A. Zakharenko was a teacher and humanist. His original educational system, based on close relationship between school, family and society, aimed to create all necessary conditions and updating materials to enable productive learning and teaching. The development of mutual respect, constant collaboration, harmonious relations are the most important factors necessary for creating the atmosphere where a child's positive abilities and skills can be developed. The main purpose of his life was to create the school where similar to fresh air in the field or at the seaside, dominates the atmosphere of creativity, happiness, confidence, inner, moral and physical health. In such environment children become healthy adults with strong psychological immunity.

A. Zakharenko's ideas and experience are valuable currently and will be the leading in future. Life is the most convincing evidence of it, despite the remoteness in time, theoretical generalization and practical conclusions A. Zakharenko is relevant today, as the talented pedagogue's ideas allow us to solve problems in child's upbringing and improving the educational process nowadays.

Key words: Pedagogical system of Aleksander Zakharenko; original educational system; educational process; talented pedagogue's ideas; practitioner of educational reality.

*Одержано редакцією 10.01.2017
Прийнято до публікації 12.01.2017*